

Vrijetijdsbesteding

...

als je minder
kansen hebt

Handleiding
bij de video

door VZW De Kar

Gemeentebestuur Brecht

Inleiding

Inleiding

Vrijtijdsbesteding? Een doodsnormaalste zaak 'voor iedereen' zou je op het eerste zicht denken. Maar is dit wel zo?

Uit de video 'Vrijtijdsbesteding... als je minder kansen hebt' blijkt dat niet iedereen zo maar de weg naar (betaalde) vrijetijd buitenshuis vindt of inslaat. De video laat verschillende mensen aan het woord. Mensen van 'de Kar' en mensen uit andere verenigingen. Zij spreken over kansarmoede, vrije tijd en verenigingsleven.

De bedoeling van de video en van deze brochure is jou, jouw vereniging of groep aan het denken en uitwisselen te zetten rond :

- de betaalbaarheid en de toegankelijkheid van jouw vereniging en van het ruimere vrijetijdsaanbod binnen de gemeente Brecht
- de gemeentelijke vrijetijdscheque ter waarde van 5 euro

Je vindt in de brochure een aantal uitgeschreven gespreksmogelijkheden, die je in een groep kan hanteren nadat je de video (duurtijd 24') hebt bekeken.

Wij stellen voor om toch voldoende tijd uit te trekken voor het bekijken van de video én de nabespreking achteraf. Je vindt in de bijlagen 5-6 van de brochure ook achtergrondinformatie die de eigen mening verder kan verruimen.

We zouden het op prijs stellen indien u ons wat impressies, meningen of suggesties – misschien een kort verslag met enkele besluiten of hoofdgedachten - meedeelt vanuit uw groepsgesprek. Breng het mee of vertel het ons als je de video terug brengt.

Je kan de video (of dvd) gratis ontlenen bij Katrien Geens (sociale dienst gemeente- t. 03/660.25.50 – katrien.geens@brecht.be) of Raf Janssen (P.Verbernelaan 9 2960 Brecht – t. 03/313.88.15 – raf.janssen@skynet.be).

Eindigen doen we met een dankwoord aan het gemeentebestuur die deze productie mogelijk maakte, aan Mia Missinne die uit de verschillende gesprekken een eindproduct puurde en Katrien Geens die de groepsgesprekken leidde en deze brochure vorm gaf. En tenslotte: dank aan de 19 mensen uit 'vzw de Kar en het Brechtse verenigingsleven' die hun medewerking verleenden... En aan jou die met de video en deze brochure aan de slag gaat in uw groep of vereniging...Want dat was uiteindelijk toch de bedoeling !

Namens 'vzw de Kar',
Raf Janssen

Wat kan je doen met de video?

Je kan meer doen dan de video gewoon bekijken! We geven je hierna enkele ideetjes.

Tips voor een geslaagde gespreksavond met de video “vrijtijdsbesteding... als je minder kansen hebt”

- Heb respect voor de mening van iedereen. Het is niet belangrijk om je grote gelijk te halen. Veel belangrijker is het om een interessant gesprek te voeren.
- De gespreksleider zorgt er best voor dat iedereen de kans krijgt zijn/haar mening te zeggen.
- Als mensen moeilijk hun mening geven, kan je hen vooraf iets laten noteren.
- Als je geen video of televisie hebt... of je wil de video bekijken met een grote(re) groep, kan je een zaaltje in het gemeenschapscentrum huren. Je kan daar een televisie en video gebruiken!
- Vind je het moeilijk om de gesprekken te leiden, vraag gerust raad aan Raf Janssen of Katrien Geens.

VOORSTEL 1: OPWARMING ...

🕒 VOOR HET BEKIJKEN VAN DE VIDEO

Geef iedereen in de groep 5 minuutjes tijd om ideeën te verzamelen rond volgende vraag.

“Als ik aan kansarmen of mensen met minder mogelijkheden in Brecht denk, dan denk ik aan...”

Als de tijd om is, verzamel je alle ideeën op een grote flap. Na het bekijken van de video kan je eventueel bekijken of wat je dacht bevestigd is of niet!

Als deze vraag te moeilijk is of het gesprek moeilijk op gang komt, kan je enkele bijvraagjes stellen. Bijvoorbeeld:

- *Wanneer vind je dat je kan spreken over kansarmen?*
- *Hoe herken je kansarmen? Welke (groepen van) mensen benoem jij als kansarm in Brecht?*
- *Heeft arm-zijn alleen te maken met te weinig geld hebben?*
- *Herken je deze mensen in jouw vereniging, in jouw buurt?*

VOORSTEL 2: EEN UITWISSELINGSGESPREK

🕒 VOOR HET BEKIJKEN VAN DE VIDEO

De video geeft je heel veel verschillende ideeën. Veel te veel om in 1 keer te onthouden! Het is daarom goed om de mensen een opdracht te geven tijdens het bekijken van de video. Zo kunnen ze gericht kijken.

Voor je de video toont...

vraag je de mensen om met volgende vragen te kijken naar de video:

- *Schrijf minstens 1 uitspraak op waarmee je het eens bent*
- *Schrijf minstens 1 uitspraak op waarmee je het oneens bent*
- *Schrijf minstens 1 uitspraak op die je raakt*
- *Als er iets is waar je met de groep dieper op in wil gaan, schrijf je dat best ook even op.*

🕒 NA HET BEKIJKEN VAN DE VIDEO

Verzamel alle uitspraken die tijdens het bekijken van de video opgeschreven zijn. Let erop dat je niet onmiddellijk begint te discussiëren. Iedereen vertelt gewoon welke uitspraak hij/zij opschreef en waarom.

Je kan 3 lijstjes maken:

- 1 Eentje van de opmerkingen waarmee iemand het eens was.
- 2 Eentje van de opmerkingen waarmee iemand het oneens was.
- 3 Eentje met de opmerkingen die je raakten of die je verder wil bespreken. Duid deze laatste zeker aan zodat die op het einde van de avond zeker besproken zijn.

Nu stel je volgende vragen:

- *Zijn er uitspraken die op het lijstje van "hiermee ben ik het eens" staan die je niet begrijpt? Stel vragen aan mekaar! Praat er gerust verder op door. Probeer voorbeelden te vinden die je mening staven.*
- *Zijn er uitspraken die op het lijstje van "hiermee ben ik het oneens" staan die je niet begrijpt? Stel vragen aan mekaar! Praat er gerust verder op door. Probeer voorbeelden te vinden die je mening staven.*
- *Welke uitspraken raakten je? Waarom? Heb je hier een voorbeeld van? Ken je iemand die dit meemaakte? Zijn de uitspraken herkenbaar?*

Is je inspiratie uitgeput?

Je vindt een lijstje met uitspraken in bijlage 1. Je kan deze gebruiken als inspiratiebron bij je bespreking.

VOORSTEL 3 : EEN ECHTE DISCUSSIE : EEN STELLINGENSPEL

In bijlage 2 vind je een aantal stellingen. Kies er vooraf enkele die je interessant vindt om te bespreken.

Je geeft elke deelnemer best 3 gekleurde kaarten (bijvoorbeeld een rode, een groene en een oranje kaart). Of werk met kaartjes met vermelding: +,-,? als je geen gekleurd papier bij de hand hebt.

Je leest de stelling voor. De deelnemers denken even na of ze akkoord zijn (groene kaart/+), niet akkoord zijn (rode kaart/-) of ze twijfelen (oranje kaart/?).

Ze kiezen een kaart en leggen ze voor zich. Als je denkt dat ze hun mening gaan aanpassen aan wat anderen zeggen, laat je hun kaartje achter hun rug houden of onder tafel. Belangrijk is dat ze niet vooraf overleggen!

Bekijk even hoe de meningen verdeeld zijn.

Bespreek kort waarom je akkoord of niet akkoord bent. Probeer mekaar te overtuigen, maar maak geen ruzie. Het grote gelijk bestaat hier niet!

Speel je graag een spelletje?

Knip de stellingen uit en leg ze op een stapeltje in het midden van de tafel. Je neemt een kaartspel en haalt daar kwartetten uit zoveel als er deelnemers zijn. Schud de kaarten en deel ze uit. Op het teken van de spelleider schuift iedereen een kaart door. Het is de bedoeling dat je eerst een kwartet hebt. Wie een kwartet heeft, klopt met zijn hand op de stapel stellingen. De rest volgt hem. Wie laatst is, leest de stelling voor. De rest kiest zijn gekleurd kaartje. De verliezer geeft eerst zijn mening. De anderen vullen hem hierbij aan of weerleggen zijn mening.

**VOORSTEL 4: EEN TOEGANKELIJKE VERENIGING?
(JE BESPRAK DE VIDEO OOK BEST VIA VOORSTEL 2 OF 3)**

Is jou vereniging toegankelijk voor iedereen? Zijn er redenen waarom mensen (niet) naar jouw vereniging komen? Zijn er manieren om alle Brechtenaren te betrekken bij onze vereniging?

De redenen waarom mensen niet tot een vereniging toetreden noemen we drempels. In bijlage 3 vind je een vragenlijst.

Geef iedereen hiervan een kopie

Het is de bedoeling dat je in de vragenlijst invult welke drempels voor jou vereniging van toepassing zijn. Geef iedereen 5 of 10 minuten tijd om het lijstje in te vullen.

Breng daarna alle ideeën samen.

Hierna vind je een aantal vragen die je nu kunt stellen.

- *Heeft iedereen dezelfde ideeën?*
- *Zijn er grote verschillen?*
- *Kunnen/willen we aan deze drempels iets doen? Als de ideeën van de groep uitgeput zijn, kan je in bijlage 4 misschien nog voorbeelden vinden.*

VERWERKING VAN HET GESPREK

Breng de video terug naar Raf Janssen of Katrien Geens

Maak een kort verslag met daarin:

- Heb je conclusies kunnen trekken uit je gesprekken?
- Heb je nog vragen en suggesties met betrekking tot 'vrijtijdsbesteding...als je minder kansen hebt'?
- Wat vond je van de video?
- Wat vond je van de gespreksmethodieken? Kunnen hieraan verbeteringen worden aangebracht?

Heb je geen tijd om een schriftelijk verslag te maken? Kom het gewoon even vertellen!

BIJLAGE 1

Uitspraken uit de video 'Vrijtijdsbesteding... als je minder kansen hebt?' (bij Voorstel 2)

Financieel

"Ik ben blij als ik mijn maandelijkse kosten betaald krijg. Dan schiet er niks meer over."

"Iedere arbeider heeft verlof gekregen, dan mag iemand anders ook wel eens verlof pakken".

"Het kost niet alleen het lidgeld. Er komt bij: uniform, geld vragen voor de activiteiten. Je blijft betalen..."

"De behoefte om zich te ontspannen buitenshuis mag niet afhankelijk zijn van de financiële situatie thuis."

Gezinssituatie/gezondheidssituatie

"Als ik problemen had, het moeilijk had, dan had ik ook geen behoefte om mijn vrije tijd buitenshuis door te maken."

"Ik heb een zee van vrije tijd. Ik kan aan niets mee doen omwille van mijn gezondheid."

Hoe omgaan met mensen in kansarmoede?

"Wij als kansarmen, wij vragen geen compassie, wél zoals iedereen mogelijkheden te krijgen."

"Gehandicapten hebben voorrang. Hun handicap is zichtbaar. Bij ons staat het niet op ons gezicht te lezen."

"Mensen zeggen of denken rap: "Het is hun eigen schuld. Ze hebben iets stom gedaan. Dat is niet altijd zo!"

"Wanneer ben je een 'sociaal geval'? Wachten op een pot choco en een stuk brood en voor de rest niks?"

Verenigingen zijn voor iedereen?!

"Mensen die kansarm zijn, zitten niet te wachten om in een vereniging te gaan."

"Verenigingen zijn niet voor iedereen toegankelijk. Er is de discriminatie financieel, de drempel blijft ook groot: "Het komen vragen (ik kan niet betalen) is niet gemakkelijk."

"Als je in de praktijk lidgeld betaald voor één iemand, dan vinden meer mensen dat ze daar recht op hebben"

"In de dansgroep geven we pantoffeltjes door aan anderen. Het is een cultuur binnen de groep."

"Openstaan voor anderen, het is een 'cultuur binnen de groep', een kwestie van opvoeding."

"De verenigingen zijn niet toegankelijk. Als nieuwkomer heb je een "maatje" nodig."

"Ieder heeft recht op een menswaardig bestaan. Vrijtijdsbesteding maakt daar deel van uit: het is een verrijking en biedt sociale omgang"

"Als je lid wil worden van een organisatie in Brecht, je wil je mening kwijt, wordt je er altijd aan herinnerd dat je niet van Brecht bent. Hoe moeilijk moet het dan niet zijn voor mensen van vreemde afkomst om hier te integreren als het al moeilijk is voor mensen die komen van 20 km verder?"

"In onze vereniging geldt: dezelfde prijs voor iedereen"

Vrijtijdscheque

"Een vrijtijdscheque van 5 euro kan een aanzet zijn. "

"Ik heb verschillende kinderen. Ik moet dus altijd een babysit vragen."

"Een vrijtijdscheque van 5 euro maakt niets uit op jaarbasis. 5 euro voor lidgeld? Als ik de 90 euro niet heb, heb ik de 85 euro ook niet. "

"Ze nemen het niet aan, het geeft een stempel."

"Je laten 'screenen', veel persoonlijke gegevens opgeven voor 5 euro. Velen gaan daar niet mee gediend zijn."

"Voor mensen die nog nooit de stap gezet hebben naar de hulpverlening... gaan nu ook de stap niet zetten om aan die vrijtijdscheque te geraken."

"Een vrijtijdscheque van 5 euro? Het is het zout in mijn patatten niet waard! Ik kom er nergens mee toe, ik zal altijd moeten opleggen en dat kan ik niet."

BIJLAGE 2

Stellingen (bij voorstel 3)

Opmerking: Je kan ook de uitspraken uit bijlage 1 omvormen tot stellingen!

Mensen die het financieel niet breed hebben (of: die het psychologisch moeilijk hebben) schamen zich voor hun situatie en durven niet de stap naar onze vereniging of dienst zetten om een activiteit mee te doen.

Ik ben er zeker van dat in onze vereniging "in het verleden" leden afhaakten (lidgeld niet meer betaalden, om andere psychologische, relationele of sociale redenen 'plotseling' of 'geruisloos' wegbleven van de activiteiten) zonder dat we er erg in hadden.

Als ik straks ineens "in de miserie" kom te zitten ben ik er zeker van dat bestuursleden mij persoonlijk blijven uitnodigen om deel te nemen aan de activiteiten.

Als ik straks ineens "in de miserie" kom te zitten ben ik er zeker van dat bestuursleden mij niet alleen laten zitten met mijn problemen.

Ik denk dat onze dienst/organisatie/vereniging wordt ervaren 'als zeer open naar anderen' OF ik denk dat onze dienst/organisatie/vereniging als "zeer gesloten en/of elitair naar anderen"

Mensen die arm en sociaal uitgesloten zijn, zijn daar zelf verantwoordelijk voor.

Mensen die kansarm zijn, zitten niet te wachten om in een vereniging te gaan.

Mensen met financiële beperkingen moeten toch de kans krijgen
...om lid te worden van onze vereniging
...om deel te nemen aan activiteiten van onze vereniging of dienst

Ik vind dat in onze vereniging voor écht arme mensen het lidgeld of de deelnameprijs aan bepaalde activiteiten "vanuit de kas" kan bijgepast worden.

Iedereen gelijk voor de wet: wij moeten ook werken om ons lidgeld te kunnen betalen!

Iedereen heeft recht op een menswaardig bestaan, dus ook op betaalbare vrijetijdsbeleving.

Een vrijetijdscheque van 5 euro per gezinslid is een te laag bedrag opdat mensen de stap zouden zetten naar onze vereniging/naar een activiteit van onze dienst

De schaamte en onzekerheid om hun leefsituatie weerhoudt de kansarmen veel meer om naar ons te komen dan enkel hun financiële situatie.

Als kansarmen gerust zouden zijn dat iemand zich om hen bekommert (helpt integreren) als ze de stap naar ons zetten, zouden ze het wel proberen.

Wij zijn als vereniging bereid om naar de kansarmen of hun vereniging (vb. de Kar) toe te stappen en onze openheid en aanbod concreet toe te lichten op één van hun activiteiten.

Eén gezamenlijke (voorbereide) activiteit organiseren met leden van onze vereniging en kansarmen (kinderen uit de gezinnen) van de Kar zou bij iedereen veel onzekerheid wegwerken... en is het proberen waard.

Wij zijn bereid als (bestuur van een) vereniging/als (gemeentelijke) dienst om het gesprek rond 'meer openheid en toegankelijkheid voor mensen met minder kansen' verder te bespreken in dialoog met deze mensen!

BIJLAGE 3

Drempelschema (bij voorstel 3)

Je hebt verschillende mogelijke redenen waarom mensen niet/ niet gemakkelijk naar een vereniging gaan. Vul op dit schema in welke redenen op uw vereniging van toepassing kunnen zijn.

Hoe bereiken wij mensen?

- Hoe maken we onze vereniging bekend? Kan elke Brechtenaar ons kennen?

- Kennen jullie alle leden (en hun gezinssituatie)?

- Hoeveel kost onze werking op jaarbasis? Kan elke Brechtenaar dit betalen?

- Nemen alle leden aan alle activiteiten deel? Wie niet? Waarom?

- Zijn alle leden betrokken bij de keuze van activiteiten? Hebben zij inspraak?

- Waar/wanneer vinden onze activiteiten plaats? Kan elke Brechtenaar onze activiteiten bereiken?

- Kunnen er veel deelnemers deelnemen aan onze activiteiten? Is er genoeg aanbod voor elke Brechtenaar?

- Kan iedereen plezier beleven aan onze activiteiten? Voor welke Brechtenaar is onze activiteit (niet) bedoeld?

BIJLAGE 4

Achtergrondinformatie over drempels (bij voorstel 3)

Welke problemen/drempels kunnen mensen ondervinden bij een vereniging, organisatie of dienst?

- **financieel:** lidgeld, deelnameprijs bij activiteiten, uniform en uitrusting, 'als normaal geldende uitgaven vb. iets gaan drinken na of bij de activiteit,...
- **sociaal-relatieel:** er niemand kennen, bang om niet aanvaard en opgenomen te worden door de anderen, bang dat er geroddeld wordt,...
- **cultureel:** met andere zaken bezig zijn dan de anderen (niet kunnen mee praten over zaken die anderen bezig houden), eigen zaken niet kunnen of durven ter sprake brengen (geldproblemen, moeilijkheden met de kinderen,...)
- **praktisch:** tijdstip van bijeenkomsten vereist kinderopvang= kost geld, bereikbaarheid: ook voor mensen die geen eigen vervoer hebben?,...
- **door ons niet gekende of zichtbare en dus verborgen drempels:** schaamte over zichzelf omwille van geldgebrek, andere gewoonten en levensstijl

Suggesties om drempels weg te werken

- **financiële drempels:**
 - o een tussenkomst uit de kas o.v.v. vermindering lidgeld, vermindering bij deelname aan activiteiten voor mensen die erkend/gekend zijn als bijzondere doelgroep
 - o kansarmen kunnen toch een of enkele activiteiten meemaken (verzekerd en aan verminderde prijs) zonder lidmaatschap = te bepleiten op verbondelijk of nationaal vlak (te bepleiten dat de gemeentelijke cultuur-jeugd-sport-welzijnsdienst financieel tussenkomt
 - o lidgeld : regeling via 'de Kar- cultuurparticipatie = 80% korting' (zie bijlage 5) of discreet een afbetalingsplan afspreken met een bestuurslid of vertrouwensfiguur binnen de vereniging
 - o voor uniform en uitrusting worden intern afspraken gemaakt : doorgeven aan leden, tweedehandsmateriaal ter beschikking stellen aan 'de Kar-2dehandsboetiek' en dit bekend maken aan kansarmen
- **andere drempels:**
 - o de vereniging/organisatie zorgt er voor dat er een "peter- of meterfiguur" zich in stilte bekommerd om een goede integratie: vb. afhalen van het lid indien niet mobiel, samen komen naar de eerste activiteiten, zorg voor dragen dat iemand zijne draai vindt, een gesprekspartner vindt en heeft, een antwoord zoekt op (onvoorziene) vragen,...
 - o we organiseren ook eens een activiteit op een tijdstip dat mensen geen kinderopvang moeten zoeken en betalen of we voorzien zelf kinderopvang
 - o we nodigen kansarmen uit – om met onze vereniging op een gemakkelijke laagdrempelige manier kennis te maken – op een activiteit die niet te veel interactie vergt vb. een toneel of filmavond, een avond met spreker,...
 - o we zetten zelf als vereniging/organisatie de stap naar 'de Kar' en stellen ons en onze werking voor tijdens hun activiteiten. Zo krijgt onze vereniging een 'concreet gezicht' dat ze later herkennen en kunnen aanspreken als ze de stap zetten naar onze vereniging
 - o we betrekken de mensen op een concrete manier bij onze vereniging. We bekijken de mensen vanuit hun mogelijkheden en vaardigheden (vb. we schakelen ze meteen in bij praktische voorbereiding van een activiteit), niet vanuit hun problemen!

BIJLAGE 5

Voorstelling 'vzw de Kar' : een welzijnsschakel en vereniging waar armen het woord nemen

In België leeft meer dan 7% van de bevolking in armoede.

Nog veel mensen leven in 'verdoken armoede'. Zij schamen zich om met hun ervaringen, noden, vragen en overlevingsstrijd naar buiten te komen...

Binnen 'de Kar' komen mensen die 'minder kansen hebben', die 'arm en uitgesloten zijn' regelmatig bijeen om samen na te denken rond de dagelijkse problemen waarmee ze te maken hebben. Het uitwisselen van de ervaringen maakt hen duidelijk dat ze 'niet alleen' staan met hun problemen. Het samen komen met lotgenoten verhoogt hun zelfvertrouwen en zelfrespect. Ervaringen worden uiteindelijk voorgelegd aan diverse beleidsverantwoordelijken: samen wordt gezocht naar een bestrijding van armoede en sociale uitsluiting.

Op dit moment en de voorbije jaren werd in de groepswerking gewerkt rond: onderwijs, huisvesting, OCMW-dienstverlening, cultuur en vrije tijd, gezondheidszorg.

Naast de groepswerking is 'de Kar' – naar buiten uit - het best gekend omwille van de 4 deelwerkingen :

- tweedehandswinkel (Nollekensweg, achter de kerk van Brecht-centrum)

Iedereen kan hier tweedehandskleding aanschaffen aan zeer lage prijzen (van 0,5 euro tot 5 euro) en een babbeltje doen bij een tas koffie.

De 2de handsboetiek is voor velen de inrijpoort naar andere activiteiten van de Kar.

- eetcafé

Mensen met minder kansen of met een beperkt inkomen kunnen maandelijks (de laatste do./ maand) een warme maaltijd krijgen aan de prijs van 1,50 euro (1 euro voor kinderen onder de 6 jaar). Voor velen is het soms het enige ontmoetingsmoment van de maand...

- knutselatelier

Eén keer per maand komen mensen samen om iets creatiefs te maken bij een babbel en een tas koffie

- welzijnsschakels

Mensen worden ook individueel ondersteund. We schakelen mensen door naar eerste of verdere hulpverlening. Na een persoonlijk contact leggen we samen een eerste contact met een sociale dienst, we zoeken uit waar mensen met hun hulpvragen terecht kunnen,...

Als vereniging waar armen het woord nemen en als welzijnsschakel kan de Kar gebruik maken van het "Fonds voor Cultuurparticipatie voor mensen die in armoede leven".

Deelname aan cultuur van individuen en groepen wordt voor 80% betoelaagd. Onkosten voor vervoer en kinderopvang door erkende diensten worden ook terugbetaald. Ook lidgelden van socio-culturele verenigingen, muziekacademie,... en activiteiten in culturele centra komen in aanmerking. Voor meer informatie kan je terecht bij Raf Janssen.

BIJLAGE 6

Achtergrondinformatie over armoede en kansarmoede (uittreksel uit het vormingsaanbod van welzijnsschakels)

1.1. Een samenhang van vele elementen

Armoede is veel meer dan geen geld hebben. Iemand die in armoede leeft, kan zelden een beroep doen op een netwerk en heeft gewoonlijk een onafgewerkte of moeizame schoolcarrière achter de rug. Het fundament waarop mensen in armoede hun toekomst moeten bouwen is niet stevig en vertoont gaten.

Daardoor ondervinden deze mensen problemen in de meeste levensdomeinen: huisvesting, tewerkstelling, gezondheid, onderwijs, financiële situatie... Die beïnvloeden elkaar voortdurend. Naargelang van de fysieke en psychische draagkracht ontwikkelen deze mensen overlevingsstrategieën. Sommige mensen kunnen zware klappen relatief goed verwerken, anderen geraken er alleen nooit bovenop. Deze kwetsbaarheid wordt vanuit het beleid, de hulpverlening, het onderwijs... vaak benaderd vanuit een op de 'middenklasse' geënte aanpak.

Daarnaast hebben heel wat kansarme mensen in hun vroegere kinderjaren te maken gehad met verstoorde en/of gebroken relaties. Deze onherstelbare breuken leiden vaak tot een beschadigd fundament waarop de identiteitsontwikkeling en de vorming van het zelfbeeld en de eigenwaarde een flinke deuk kregen.

Toch valt het op dat – ondanks alle problemen – deze mensen blijven vechten voor een beter bestaan. Deze positieve kracht moeten we (h)erkennen, want het is de belangrijkste hefboom om de cirkel van de armoede te doorbreken.

De kringloop van de armoede zien we het duidelijkst bij de harde kern van mensen die van generatie op generatie arm zijn. Maar we merken dat meer en meer mensen in de kringloop terechtkomen: langdurig werklozen, alleenstaande ouders met kinderen, oudere mensen met een te klein pensioen, gehandicapten, vluchtelingen... Deze mensen noemen we bestaansonzeker omdat hun inkomen te klein is om te kunnen leven in welzijn. Als die bestaansonzekerheid blijft duren hebben ze geen middelen meer om voor zichzelf en hun kinderen een toekomst uit te bouwen. Daardoor krijgen hun kinderen minder kansen en is de kans zeer groot dat ook zij later bestaansonzeker worden. Zo komen ook zij in de kringloop terecht.

Zie figuur op de laatste bladzijde.

1.2. Een verborgen probleem

Armoede in België is een grotendeels verborgen probleem. Wie zelf in armoede leeft, komt er niet graag mee naar buiten; wie niet in armoede leeft, is zich nauwelijks van het probleem bewust of kijkt er liever overheen.

1.3. Een definitie

Kansarmoede laat zich op verschillende manieren definiëren. Een goed vertrekpunt vormt deze definitie:

“Armoede is een netwerk van sociale uitsluitingen dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan. Het scheidt de armen van de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving. Deze kloof kunnen ze niet op eigen kracht overbruggen.

De kloof tussen de armen en de rest van de samenleving kan enkel duurzaam overbrugd worden wanneer de samenleving het beschikbare economische, sociale en culturele kapitaal voor hen toegankelijk maakt, wat een fundamentele herinrichting van de samenleving veronderstelt. Enkel zo krijgt iedereen gelijke kansen op een volwaardige sociale positie en de daarbij horende rollen en status –evenals op de mogelijkheid om volwaardige interacties en communicatie aan te gaan

en om zelfwaarde te ontwikkelen. Dat houdt noodzakelijkerwijs in dat de samenleving een appèl doet op het psychologisch kapitaal van personen die in armoede leven en van hun omgeving.”

(Vranken et al, 1999: 30)

1.4. De binnenkant van de armoede

Kansarme mensen hebben beperkte mogelijkheden om zich te ontwikkelen: ze leven in een administratieve chaos, ze hebben een zwakke gezondheid, ze zijn weinig of niet geschoold,... Naargelang van de fysieke en psychische draagkracht ontwikkelen deze mensen overlevingsstrategieën. Sommige mensen kunnen zware klappen relatief goed verwerken, anderen geraken er alleen nooit bovenop. Deze kwetsbaarheid wordt vanuit het beleid, de hulpverlening, het onderwijs vaak benaderd vanuit een op de ‘middenklasse’ geënte aanpak..

Daarnaast hebben heel wat kansarme mensen in hun vroege kinderjaren te maken gehad met verstoorde en/of gebroken relaties. Deze onherstelbare breuken leiden vaak tot een beschadigd fundament waarop de identiteitsontwikkeling en de vorming van het zelfbeeld en de eigenwaarde een flinke deuk kregen. Een irrationeel verlangen naar ‘ouderfiguren’, een warm en veilig nest en het gevecht om geliefd te worden, vormen vaak de belangrijkste drijfveer doorheen hun leven.

Toch valt het op dat ondanks alle problemen deze mensen blijven vechten voor een beter bestaan. De onderlinge solidariteit is groot. Deze positieve kracht moeten we (h)erkennen want het is een belangrijke hefboom om de cirkel van armoede te doorbreken.

Basisveiligheid

Mensen in armoede kennen weinig zekerheden in het leven. Alles lijkt ‘tijdelijk’. Ze hebben nauwelijks greep op hun leven, hun gezin. Dit heeft te maken met

- regelmatig verhuizen
- veranderende inboedel omdat de vorige werd aangeslagen door de deurwaarder
- onregelmatig, wisselend inkomen (interim, klusjes, slecht betaald zwart werk)
- ‘angst’ voor plaatsing van de kinderen
- bepalende interventies van hulpverleners

De jeugdrechter, de raad van het OCMW, de maatschappelijke assistent, de schooldirecteur, de instellingsverantwoordelijke,... beslissen wat voor hen het beste is.

Het verdriet en de pijn die deze mensen vanuit hun kinderjaren meeslepen is groot. Het basisgevoel ‘er te mogen zijn’ ontbreekt. Zij voelen zich integendeel voortdurend afgeschreven en tekort gedaan. Zij leven met een ‘leeg gevoel’.

Fundamentele eenzaamheid

Volwassenen die als kind veel verdriet en verlies hebben meegemaakt zijn bang opnieuw iemand te verliezen. In elke nieuwe relatie duikt meteen de angst op om opnieuw met verlies te worden geconfronteerd.

Hierdoor ontstaat een slingerbeweging: menselijke contacten worden opgebouwd en daarna weer afgestoten. Als een relatie vertrouwelijker wordt, steekt de angst om terug verlaten te worden de kop op. Om zelf niet in de steek te worden gelaten, wordt een muur opgebouwd voor wie te dicht komt. Je voelt plotseling weerstand.

Binnen de hulpverlening en het onderwijs wordt dit gedrag vaak geïnterpreteerd als desinteresse, luiheid, domheid,... Deze reactie is voor veel generatiearmen een bevestiging van het gevoel ‘er alleen voor te staan’. Het is een vruchtbare voedingsbodem voor hun diep geworteld wantrouwen tegenover dergelijke organisaties.

Negatief en laag zelfbeeld

Heel wat kansarme mensen hebben nooit een stabiele omgeving met vaste referentie figuren (ouders) gekend. Ze hebben onvoldoende kunnen kennismaken en experimenteren met normen en waarden die belangrijk zijn voor het uit bouwen van duurzame relaties.

Gedrag dat wordt aangeleerd zonder deze voorkennis wordt vaak niet eigen gemaakt. Dit aangeleerde gedrag camoufleert een extreem laag en negatief zelfbeeld. Om toch een eigen identi-

teit te verwerven valt men terug op de klassieke rolpatronen: machogedrag, stoerdoenerij, en stereotiep rolgedrag. Beter een slecht imago en een negatieve identiteit dan helemaal niets betekenen.

Men legt de schuld van de armoede te vaak bij de mensen zelf. Het gevolg is het gevoel van verworpen en vernederd zijn. In deze situatie keert men de realiteit vaak de rug toe. Mensen dromen over zaken die in hun werkelijkheid onmogelijk zijn. Fantasieën en soms groothedswaan moeten het onzekerheidsgevoel onderdrukken. Ze zijn de laatste strohalm om zichzelf voor de buitenwereld te bewijzen. Dat deze strategie gemakkelijk leidt tot probleemgedrag spreekt voor zich.

Sommige mensen proberen dit negatieve zelfwaardegevoel te compenseren door zich schijnbaar aan te passen. Ze proberen zich op materieel vlak 'gelijk' te stellen met wat voor hen de 'maatschappelijke norm' lijkt. Bij arme mensen leidt dit vaak naar deurwaarders en incassobu-reaus.

Een cirkel

Veel wrijvingen ontstaan bij de interpretatie van elkaars 'signalen'. Door de verschillende betekenisverlening ontstaan er communicatiestoornissen. Leerkrachten verwachten van mensen die in armoede leven attitudes die ze niet kennen, niet of verkeerd begrijpen, niet geleerd hebben,... Armen handelen soms vreemd en hebben soms een houding die door de omgeving foutief geïnterpreteerd wordt.

1.5. Vijf diepe kloven

Lut Goossens (De Link): "Het enorme gat tussen arm en niet-arm bestaat eigenlijk uit vijf diepe kloven.

De **gevoelskloof** is het meest fundamenteel. Armen voelen zich letterlijk niemand. Ze voelen zich net goed genoeg om een vod vast te nemen. De meeste armen hebben een fundamenteel gebrek aan eigenwaarde. Het gevoel van permanente uitsluiting wordt dagelijks gevoeld en versterkt door de vele stuntelige en vooraf tot mislukken gedoemde pogingen om aansluiting te zoeken bij de samenleving. Om er ook bij te horen, richten armen zich op de uiterlijk waarneembare kenmerken van zogenaamd "geslaagde" middenklassers. Ze streven naar een mooie wagen, een gsm, dure merkkleding en andere statussymbolen die ze associëren met de wereld van de niet-armen. Het streven om erbij te horen wordt door de samenleving vaak genadeloos afgestraft. De reacties van de welstellende goegemeente zijn heel voorspelbaar. "Als je zo'n dure wagen koopt, is het normaal dat je in de schulden zit" en "Ze kunnen geen eten voor hun kinderen kopen, maar ze hebben wel een gsm". De drang naar luxemiddelen spruit voort uit de verplichting die de samenleving aan iedereen oplegt. Door uitsluitingsmechanismen wordt de behoefte van armen om erbij te horen nog feller aangewakkerd. Zelfs nadat een aantal uiterlijke barrières zijn weggewerkt, worden armen nog extra beschuldigd en dus verder van de samenleving weggeduwd. Onze luxemaatschappij heeft armen geïnstalleerd met het permanente gevoel dat ze er niet bijhoren. Die gevoelskloof is ontzettend zwaar. Voorts ontnemen innerlijke pijn en schuldgevoelens aan armen de noodzakelijke ruimte om te leren. Niet toevallig komen veel arme kinderen bijna automatisch in het bijzonder onderwijs terecht. Een kind dat voortdurend het gevoel heeft niemand te zijn, kan zijn geest onmogelijk vrijmaken om te studeren. Zo'n kind heeft maar één doel in het leven: iemand zijn, iets betekenen.

Vervolgens gaapt er een immens grote **kenniskloof** tussen beide werelden. Armen kennen bijna niets van de wereld van de niet-armen. Meestal zijn ze zich daarvan niet eens bewust. Ze weten niet dat ze informatie missen, waardoor ze geen vragen kunnen stellen. Als ze met een bepaald probleem zitten, zoeken ze hulp in hun eigen netwerken van familieleden en vrienden die vaak met dezelfde problemen worstelen. Daardoor kunnen ze hun kennis om op een adequate manier met problemen om te gaan niet vermeerderen. Ze zien alleen de fraaie buitenkant van de niet-arme middenklasse. Hun kennis blijft beperkt tot een mooie auto, een schitterende trouwjurk of een gsm-toestel. De basiskennis die ieder mens nodig heeft om probleemloos zijn

weg te vinden in het gecompliceerde leven, blijft voor armen onbereikbaar. Levenskennis is immers niet uiterlijk waarneembaar.

Bijzonder hardnekkig is de **vaardigheidskloof**. Mensen in de armoede hebben geleerd volgens een patroon zonder vaardigheden te leven. Hun leven is opgebouwd volgens een overlevingsstrategie, zonder de vaardigheden die noodzakelijk zijn om zich in de samenleving te kunnen handhaven. Ze zijn niet op de hoogte van de meest vruchtbare opvoedingstechnieken, ze kunnen moeilijk met geld omgaan en een huishouden runnen. Ook de minimale basis om met papieren en administratie om te gaan is hen totaal vreemd. De oorzaak van het gebrek aan fundamentele vaardigheden ligt in hun eigen kindertijd. Een kind leert vaardigheden vanuit het gegeven dat het door zijn ouders graag wil worden gezien. Wanneer de wortels doorgeknipt worden, stuikt de geleidelijke opbouw van levensnoodzakelijke vaardigheden als een kaartenhuisje ineen. Voor mama ruimt een kind zijn speelgoed op omdat mama hem daarna met liefde beloont. Voor een opvoeder ruimt een kind op omdat het moet. De existentiële nood die de drijfveer is om vaardigheden te leren, wordt bij instellingskinderen genadeloos weggehakt. Ouders met een problematisch verleden kunnen hun kinderen niet aanleren wat ze zelf nooit hebben geleerd. Heel veel evidente vaardigheden die bij middenklassers als het ware met de moedermelk worden meegegeven, ontbreken bij armen.

Verder is er de **positieve-krachtenkloof**. Armen hebben veel meer positieve krachten dan doorsnee middenklassers. Ze hebben doorgaans een grenzeloos solidariteitsgevoel. Veel meer dan de gemiddelde burger hebben armen de moed en de instinctieve drang om mensen te helpen. Armen hebben een draagkracht om in onmogelijke omstandigheden te overleven. Voor een middenklasser moet alles efficiënt, gestructureerd en ordelijk zijn. Wij leven met een voortdurende controleangst, terwijl armen kunnen overleven in een complete chaos.

In schril contrast met modale middenklassers gaan mensen in de armoede de rechtstreekse confrontatie niet uit de weg. Wij leven doorgaans in organisaties met een verdoezelde collegialiteit. Wij wikken onze woorden en zoeken voortdurend naar eufemismen waardoor het leven nodeloos ingewikkeld wordt. Armen zijn doorgaans verrassend rechtuit. Ze hebben geleerd dat de verdoezeling of overbetutteling van hun situatie hen geen stap verder helpt.

Armen hebben ook een sterk gevoel voor humor. De intensiteit waarmee armen - ondanks hun eigen ellende - blijven lachen en plezier maken is onvoorstelbaar. Ook daarin is er een hemelsbreed verschil met de gemiddelde ernstige, overwerkte en verzuurde middenklasser die zich over de minste prul opwindt.

Mensen in de armoede zijn radars van gevoelens. Instinctief voelen ze perfect aan of ze iemand al dan niet kunnen vertrouwen.

De **structurele kloof** overspant alles en is het best gekende, onderzochte en beschreven luik van de armoede. Armen worden systematisch uitgesloten van alle maatschappelijke levensdomeinen: goede huisvesting, degelijk onderwijs, gezondheidszorg, tewerkstelling en cultuur. Mensen in de armoede leven bijvoorbeeld gemiddeld acht jaar minder dan niet-armen. Dat zegt genoeg. Ook is het frappant dat armen verhoudingsgewijs veel vaker met hulpverleners en gerechtsinstanties in contact komen. Arme mensen zijn zeker niet criminel, maar ze worden meer gevat of gevisieerd door het gerechtsmechanisme. Dit alles overstijgt het geheel, terwijl de buitenwereld zich blind staart op geldgebrek, wat slechts een facet van de armoede is.”